

A tíz alapító

BUDAPEST SZÍVE

Hatvanötezer lakosa van, de ennek csak 15 százaléka dolgozik a kerületben; a kerület intézményeibe viszont 150 ezren járnak dolgozni minden reggel. Nappali létszáma fölülte van a 300 ezernek. Felesleges találgatás kérdésként feladni: ilyen kerület csak egy van Budapesten, és tulajdonképpen ez az egy is kettő. Történelmileg legalábbis az. Egyik fele a déli, a régi „falón belüli” belváros, az, amelyben a mai Petőfi utcát egykor Herrengassának hívták — északi fele pedig a hivatali vagy kormánynegyed, a századforduló születte de mindenképp a kiegyezés utáni éveké.

Tizenháromezer társbérlet

A mai V. kerületről van szó — amely a tegnapi IV. kerületből és az 1950. előtti V. kerület nagyobbik feléből született a tanácsrendszerrel együtt.

Csupa hagyomány, csupa emléktábla, néhol még szűk utcák is — és a lokálpatriotizmusa mégis most kezd kialakulni. Erről *Csehik Ferencné*, a kerület tanácselnöke beszél a szép Engels téri épületben, amelynek ablakán át a télvégi eső hosszú szálai mögött autóbuszok lámpái csillognak.

— Minket is a „Fekete-fehér, igen-nem” döbbenett rá, hogy érdemes rendbe tennünk a házunk táját, a kerületre vonatkozó ismereteket, de arra is, hogy rengeteg a művészettörténet, várostörténet, aki rajong a *Belvárosért* — de általában nem laknak itt. „M. V.”, azaz mint vendégek védték a kerület színeit a nagy versengésben.

Milyen kerületért versenyeztek?

1950 táján azt mondták volna — volna?, mondták is —, hogy ez *polgárfészek*, amelyre egy *szocialista ország fővárosa* igazán nem költöhet sokat. Ennek a véleménynek elég kínos következményei voltak a gyakorlatban. Valami nagy lakásfejlesztésre terület sem volt, pénz se. Ennek

következtében 1960-ban a 65 ezer lakos közül *13 400 lakott társbérletben*. Egyáltalában nem volt ritka, sőt ma sem az a hatos, hetes társbérlet egy olyan kerületben, ahol különben a legtöbb minisztérium, maga az országgyűlés, az Elnöki Tanács és a pártközpont, ezen kívül az egyik legfontosabb egyetem és iskolák egész légiója „lakik”. Viszont ide telepítették az *ország raktárainak egynyolcadát* — aki nehezen fér el a kocsijával (vagy akár gyalog) a Münnich Ferenc utca mellékutcáinak raktárrengetegében, a parkoló teherautók és kamionok között, az gondoljon arra, hogy 1964-ben az országos árukészlet 22 milliárdot ért, és ebből 3 milliárdot itt tartottak.

És van itt 220 „termelőegység”, 22 ipari vállalkozás, 37 ktsz, ugyanennyi kereskedelmi vállalat, s van ktsz, amelynek 7000 a taglétszáma.

Ebben a kerületben a lakások 55 százaléka épült 1900 előtt — a fővárosi átlag 12,9 százalék; és a lakások két százaléka épült 1945 után — budapesti „vetületben” 14,8 százalék volt az átlag, de még 1964-ben, tehát a *legújabb nagy lakótelepek épülése előtt*; azóta a Belváros helyzete relatíve még romlott is.

A nádor platánjai

És mégis ez a budapesti City! Ahová neonreklámok, idegenforgalmi prospektusok, síp, dob és nádihegedű hívja a külföldit és hívja a belöldit. És nem hívja hiába, mert aki egyszer végigmegy a Váci utcán, az végig akar még egyszer is; aki a város római múltján akar tündönni, az ellátogat *Contra Aquinicum* régi falaihoz; aki régi utcák nevét akarja silabizálni, rég elporladt írók és költők lábnyomán akar járni, az idejön. Nagyon kicsi Belváros ez, de a *miénk* — s csak az utca neveinek a változása olyan krónika, amely felér egy történelemtanulmányval.

Vajon száz mai fiatalból hány tudja, hogy a Vörösmarty teret *Gizella* térnek hívták — Ferenc József és Erzsébet elsőszülött lányáról; még korábban *Régi Színház tér* volt a neve. (Ez a színház, ha megvolna, ma is a legnagyobb budapesti színház lenne, mert 3500 személyt fogadott be.) Zongorázott benne Liszt Ferenc, énekelt benne Déryné, táncolt benne Elssler Fanny — 1847-ben égett le. Addig a teret egyszerűen *Színház térnek* hívták, még előbb *Harmincad térnek*, még előbb *temető* volt, valószínűleg török temető. Hiszen kívül volt a városfalon.

Vagy itt a Szent István körút, amely korábban *Lipót* nevet viselt. 1848 után viszont hosszú időn át *Fegyvergyár* utcának hívták, lévén, hogy itt működött *Kossuthék egyik puskaműves üzemé*.

És itt van a *Szabadság tér* is, ahonnan a televízió műsora repül szét a négy égtáj felé. Nemcsak a téren totyogó óvodások, de talán fiatalabb

nek a helyére került (nagyobb helyre, mint az egész falu) az *Újépület*, stílszerűen a *Neugebäude*, amelynek vértanúi közül leginkább *Batthyány* miniszterelnökre emlékezzünk, foglyai közül pedig a regénybeli *Baradlayakra*; pedig sokan haltak meg itt: *Streith Miklós*, balatonboglári plébános, csak azért, mert templomában felolvasta a *Függetlenségi Nyilatkozatot*, *Woroniecki Micczislav* 24 éves lengyel herceg, a lovaslégió ezredese, *Giron Péter* 51 éves őrnagy, a német légió parancsnoka. Pedig ezt a teret a vídamság helyének szánta a reformkor. 1846 március 3-án ültette itt el az új sétátér első platánját Széchenyiné, ezzel a jelzőszóval: „*Virulj!*” A fásítást a nádor, akinek a szobra itt áll a kerületben, a legrégebb pesti emlékszóbor, a hagyomány szerint ellenezte, de Széchenyi agitációjának ő se tudott ellenállni, s végül ő adta a *platáncemetéket az alcsúti parkból*.

És itt a belvárosi templom. Falai közül indult el II. András király és *Gertrud királyné* lánya, *Erzsébet hercegnő*, *Thüringyába*; itt kötött házasságot bizonyos Déry Józseffel bizonyos *Széppataki Róza*; itt esküdött örök hűséget Csapághy Laurának *Vörösmarty Mihály*, *Kossuth Lajos* a róla elnevezett utca 3-as számú házának helyén lakott; a fiatal *Jókai* az *Ulőrő Áruház* helyén; az Astoria falán az emléktábla *Petőfi* segédszerkesztő úrról beszél, aki a ház elődjében írta a *János vitéz* és a *Helység* kalapácsát. Folytathatnánk a névsort, de újságterjedelemben reménytelen: aki Magyarországon a reformkortól származott valamit a szellemi életben, az évtizedeken át nem kerülhetett el ennek a kis földdarabnak a vonzását. Egyetlen utca példája: *Ady* olyan utcában halt meg, amelyben lakott *Petőfi* is, *Kölcsey* is.

Nemzeti múlt, munkás jelen

És itt nyomták ki a *Nemzeti dalt*, és itt állt és áll a *Pilvar*, és...

Egy kissé a nemzeti múlt is ez a kerület, más szakaszban, mint a túlsó parton a Vár, de nagyon jelentős szakaszban.

Az elnökasszony, aki tanácsstag is, méghozzá az egyik legelavultabb környéken, ezt a múltat egy pillanatra sem tudja elváltatni a jelen feladataitól. Mert a Szerb utca, a Kecskeméti utca környékén nemcsak emléktáblák őrzik a múltat, de olyan *több udvaros házak* is, amelyeknél beljebb hatolva az udvarokba, *mindig szegényesebbé válik a lakás, szűkebbé a komfort, mind gyatrábbá a fény*. És nincs az a romantika, ami megérné a

levegőtleniséget. Hogy nem nagyüzemi terület? Bizony nem, de a levegő kéndioxidtartalma, szennyezettsége a megengedettnek ugyanúgy háromszorosa, mint mondjuk Angyalföldön vagy Kőbányán. A neonfények szépek, a Hotel Duna Intercontinental elegáns, de még nagyon sok olcsó és szép kisvendéglőre is szükség van, hogy a kerület lakói — meg azok is, akik a metróval most még gyorsabban tudnak idejönni — akkor is megtalálják a számításukat, ha se nem külföldiek, se nem nagypolgárok.

Mellesleg szólv a kerület lakosainak 38,4 százaléka az iparban vagy a közlekedésben dolgozik.

B. F.